

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
FANLAR
AKADEMIYASI

**MUZEYLAR: AN'ANA, NOVATSIYA VA
RENOVATSIYA INTEGRATSIYASIDA**
xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to'plami

2024-yil 1-aprel

TOSHKENT 2024

UO‘K: 94:061(093)

KBK: 63.3(5O‘zb)

O‘61

Mas‘ul muharrir:

Jannat Ismailova, tarix fanlari doktori, professor

Alisher Ismailov, tarix fanlari doktori (DSc), katta ilmiy xodim

Larisa Levteyeva, tarix fanlari nomzodi, katta ilmiy xodim.

To‘plovchi va nashrga tayyorlovchilar:

Dilafro‘z Karimova, t.f.b. falsafa doktori (PhD), kat.i.x.

Mansur Safayev, kichik ilmiy xodim

Taqrizchilar:

T.f.d., prof. B.V.Xasanov, t.f.n., kat.i.x.X.Fayziyev

O‘zbekiston O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi O‘zbekiston tarixi davlat muzeyi. «Muzeylar: an‘ana, novatsiya va renovatsiya integratsiyasida» nomli xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to‘plami./**Mas‘ul muharrirlar:** J.X.Ismailova, A.F.Ismailov, L.G.Levteyeva; –Toshkent, 2024-yil 1-aprel. - 445 b.

Konferensiya O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 20-martdagi «2024-yilda qo‘shimcha o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar to‘g‘risida»gi 76-son buyrug‘i bilan tashkil etilgan.

Mazkur to‘plamdan O‘zbekiston tarixi davlat muzeyida an‘anaviy tarzda o‘tkazib kelinayotgan «Muzeylar: an‘ana, novatsiya va renovatsiya integratsiyasida» xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to‘plamida muzeyshunoslik, tarix, arxeologiya, etnologiya hamda muzeylarda innovatsion texnologiyalarni jalb etishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar o‘rin olgan.

To‘plam tarkibidan o‘rin olgan maqolalar mualliflarning ilmiy tadqiqot natijalari va shaxsiy ilmiy qarashlarini o‘zida aks ettiradi.

To‘plam O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi O‘zbekiston tarixi davlat muzeyi Ilmiy kengashining 2024-yil 17-apreldagi 3-son majlisi qarori asosida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-723-73-8

© O‘zR FA O‘zbekiston tarixi davlat muzeyi, 2024.

**OLTINCHI SHO‘BA: MUZEYSHUNOSLIKNING RIVOJLANISH
OMILLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR.**

БОЛТАЕВ А.

*Бухоро давлат университети
Археология ва Бухоро тарихи
кафедраси доценти, т.ф.ф.д. (PhD)
azam.boltaev.2015@mail.ru*

ТЕМИРОВА М.

*БухДУ, Тарих йўналиши 4-курс талабаси
(Ўзбекистон)*

**БУХОРО ЎЛКАШУНОСЛИК МУЗЕЙИДА ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ
ИШЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ**

***Аннотация:** Мазкур мақолада Бухоро ўлкашунослик музейининг шаклланиши ва унинг илмий-тадқиқот босқичлари, ҳукумат томонидан музей ишига қаратилган эътибор, музейда илмий тадқот ишини ташиқил этишидаги муаммолар тадқиқ қилинган. Шунингдек, бир аср давомидаги Бухоро ўлкашунослик музейининг илмий фаолияти таҳлил қилинган. Музейнинг илмий фаолияти, мустақиллик йилларида илмий соҳада қилинган ишлар ва бу соҳага қаратилган эътибор ҳамда қилиниши керак бўлган ишлари тўғрисида маъумот берилган.*

***Калит сўзлар:** Музей, мақола, тезис, конференция, илмий ходим, тўплам, илмий кенгаш, докторантура, филиал, диссертация.*

***Ключевые слова:** Музей, статья, тезис, конференция, исследователь, коллекция, ученый совет, докторантура, филиал, диссертация.*

***Аннотация:** В данной статье исследуется становление Бухарского краеведческого музея и этапы его исследования, внимание к работе музея со стороны правительства, проблемы в организации научно-исследовательской работы в музее. Также была проанализирована научная деятельность Бухарского краеведческого музея, которая длилась на протяжении столетия. Описывается научная деятельность музея, работа, проделанная в научной сфере за годы независимости, и внимание, уделяемое этой области, а также работа, которую необходимо проделать.*

***Abstract:** This article examines the formation of the Bukhara Museum of Local Lore and the stages of its research, attention to the work of the museum from the government, problems in the organization of research work in the museum. The scientific activity of the Bukhara Museum*

of Local Lore, which lasted for a century, was also analyzed. It describes the scientific activity of the museum, the work done in the scientific field over the years of independence, and the attention paid to this area, as well as the work that needs to be done.

Keywords: *Museum, article, thesis, conference researcher, collection, culture, academic council, doctoral studies, branch, dissertation.*

Ўлкашунослик музейлари миллатнинг маданиятини, тарихини асрайдиган ва ўрганадиган, халқ онгида миллий ғурур ва қадриятларни кучайтиришда, демократия ва тараққиётга ишончни мустаҳкамлашда муҳим рол ўйнайдиган муассасадир. Музейлар нафақат ноёб ҳамда хилма-хил ашёлари хазинаси, балки илмий-тадқиқот, маърифий-тарбиявий марказидир.

Юртимизнинг қадимий гўшаларидан бини Бухорода биринчи музей 1922 йил 8 ноябрда очилади [3. 33-36]. Шу вақтдан бошлаб Бухорода музей ва музейшунослик иши йўлга кенг йўл очилади ва бу соҳа ҳозирги кунгача давом этиб келмоқда.

XX асрнинг 50-йиллардан бошлаб музей илмий ходимлари олдига ўлкашунослик соҳаси билан шуғулланиши ва мактаблар билан ҳамкорликда тўғарақлар фаолиятини йўлга қўйиш вазифаси қўйилди. Шу билан бирга музей илмий ходимлари томонидан илмий тадқиқот ишлари ҳам олиб борилди. 1965 йилда музейнинг илк илмий тўплами «Илмий мақолалар тўплами» нашр этилди. Ушбу тўплам музейнинг биринчи илмий нашри ҳисобланади. 1966 йилдан Ўзбекистон ССР Маданият вазирлигининг қарори билан бир қатор илмий ходимларни маҳорат ва малакасини ошириш мақсадида Москва, Ленинград, Болтиқбўйи республикаларига ҳамда Тошкент ва Самарқанд музейларига юборилади [4. 35-38].

Архив ҳужжатларидаги маълумотларга кўра, 1967-1969 йиллар оралиғида Бухоро ўлкашунослик музейида 40 га яқин илмий ходим ишлаган. Уларнинг кўплари илмий тадқиқот ишлари билан шуғулланган. Жумладан, фан номзодлари Хуан Дуке, Н. Юлдошева, Т. Шарипов, илмий ходимлардан М. Пўлатова, Х. Астонова, З. Ибрагимовалар эса номзодлик диссертацияси устида иш олиб боришган [2].

Ўтган асрнинг 80-йилларидан бошлаб, яъни директор А.А.Маҳмудов даврида, ўлкашунослик музейида ашёларга илмий паспорт ёзиш ишлари йўлга қўйилди ва ашёларнинг тавсиф қилиш, уларни ўрганиш бошланди. Энди музей тарихий ашёларни тўплайдиган муассасадан уни ўрганадиган ва таҳлил қиладиган йўналишда иш олиб борадиган бўлди.

1985 йил музей директори лавозимига Р.В. Альмеев тайинлангандан сўнг Бухоро музейининг илмий-маърифий фаолиятида қатор ўзгаришлар содир бўлди. Совет Иттифоқи даврида Бухоро музейидан бошқа вилоят музейларига олиб кетилган буюмлар қайтарилди. Р.В. Альмеев ташаббуси билан музейнинг янги филиаллари ташкил этилди, айрим тарихий ёдгорликлар музейга айлантирилди ҳамда кўплаб кўрғазмалар янгиланди. Шунингдек, музей жамланмасини бойитиш мақсадида этнографик

экспедициялар ташкил этилди [1. 16-17].

Музей илмий ходимлари Қ. Жумаев, Ғ. Қурбонов, М. Пўлатова, В. Пак, А. Ахмедов, А.Қобилов, Б. Қазоқов, Н. Ильясовалар томонидан «Советская Бухара», «Бухоро ҳақиқати» ва Тошкентдан чиқадиган «Правда Востока», «Совет Ўзбекистони» газеталарида ҳамда «Советский музей» журналида ўзларининг 20 дан ортиқ мақолаларини эълон қилишди [4. 26-28].

Бухоро ўлкашунослик музейи илмий марказида XX аср 90 йилларига қадар бир қатор илмий ходимлардан Б.Қазоқов, Б.Х.Эргашев, Ғ. Қурбонов ва Ҳ.Тўраевлар тарих фанлари номзоди илмий даражасини ёқладилар ва музей илмий салоҳиятини юқорига кўтардилар [8. 30-34].

Мустақилликдан кейин ҳам бу ишлар тўхтаб қолган эмас. Бу ишларини Р.В. Альмеев давом эттирди ва дастлаб фан нозоди диссертациясини кейинчалик докторлик диссертациясини шу муассасада фаолият олиб борган ҳолда ва Бухоро музейи тарихи ҳамда Ўзбекистонда музейшунослик соҳасининг ривожини мавзусида илмий ишини ҳимоя қилди. Олимнинг барча ишлари ўлкашунослик музейи билан бевосита боғлиқ ва шу соҳага алоқадорлиги билан ҳам диққатни тортади. Шунингдек, узок йиллар музейда фаолият юритган М.И.Ниязова ҳам фан номзоди диссертациясини шу муассасадаги археологик ашёларни ўрганиш натижасида ҳимоя қилди.

Мустақиллик йиллар Бухоро ўлкашунослик музейи ўзининг илмий тўпламини нашр эттирди. Бу тўплам 1990 йилдан «Из истории культурного наследия Бухары» номи остида узок йиллар давомида нашр этилди. Тўпламда музей илмий ходимларининг мақолаларидан ташқари хорижлик ва маҳаллий олимларнинг ҳам мақолалари нашр этилган. Бу тўпламни нашр этишда этакчи музей ходимлари Б.Қазоқов, Ҳ.Тўраев, Ғ.Қурбонов, Р.Каримов, М.Ниёзоваларнинг хизматлари катта бўлиб, уларнинг саъйи-ҳаракатлари билан бу тўплам 2010 йилгача нашр юзини кўрди.

Сўнги ўн йилдаги тадқиқотларга кўра, музейда илмий тадқиқот ишлари анча жонлаганини кўриш мумкин. Аммо статистик ва музей ҳисоботлардаги маълумотларга кўра бу давр ичида музей илмий ходимларидан бирортаси диссертация ёқламаган ва илмий даражаси бор ходимлар деярли фаолият юритмаяпти. Масалан: 2014 йилда илмий ходимлар томонидан 30 та мақола ёзилган бўлиб, уларнинг ҳаммаси газеталарда нашр қилинган. 2015 йилда ҳаммаси бўлиб 16 та мақола нашр этилган бўлиб, шундан иккитаси хориж журналида, биттаси маҳаллий журналда ва қолганлари газеталарда нашр этилган. 2016 йилда 18 та мақола газетада ва битта маҳаллий журналда мақола нашр этирилган [5, 6].

Музей ҳисоботларига эътибор қаратадиган бўлсак, 2019 йилда жами 16 та иш эълон қилган шундан, битта халқаро журналга мақола, 6 та конференция, 7 та газетага мақола ва битта китоб каталог нашр қилган. 2020 йилдаги бу кўрсаткич қуйидагича 4 та конференция ва 3 та китоб каталог нашр қилинган. 2021 йилда 14 конференцияда мақола, битта росола, битта китоб каталог, битта харита ва 3 та китоб нашр юзини кўрган. 2022 йилдан бошлаб музей илмий ходимлари илмий тадқиқотларида яна жонланиш кўзга ташланади. Бу йили улар 46 та маҳаллий ва хорижий конференцияларда

иштирок этишган ва иккита китоб албом нашр қилишган. 2023 йилдаги маълумотларга кўра, музейда 3 та китоб каталог, 4 та халқаро ва 2 та маҳаллий журналларда мақола ҳамда битта газетада мақола нашр қилинган, 16 та конференцияда илмий ходимлар ўзларининг мақолалари билан иштирок этишган [7].

Ҳозирги кунда Бухоро ўлкашунослик музейида 225 та ходим фаолият юритади. Шундан, 50 га яқини илмий ходимлар бўлиб, улар йил давомида илмий тадқиқот ишлари билан шуғулланиб келишмоқда. Аммо илмий соҳа билан шуғулланиш ишлари анча оқсамоқда. Буни бизлар юқоридаги статистик маълумотларда кўришимиз мумкин. Музейшунослик ёки музей тарихи соҳасида музей илмий ходимларининг диссертацион ҳаракатлари деярли кузатилмаяпти. Бунинг асосий сабаби сифатида музей раҳбариятининг ва илмий бўлимларининг бу соҳага қаратилаётган эътиборининг сустлиги билан изоҳлаш мумкин. Чунки музей бу илмий муассаса унда илмий тадқиқотлар олиб борилиши зарур; унинг ҳузурида ихтисослик илмий кенгаши тузиш ва илмий ходимларни илмий иш олиб боришларига ундаш зарур; музейшунослик ихтисослигидан таянч докторантура йўналишларини очиш зарур; музей илмий ходимларининг илмий-тадқиқот билан шуғулланаётганларини рағбатлантириш зарур; музей илмий ходимларига малакали доктор ва профессорларнинг маърузаларини ташкил этиш ва илмий тадқиқот ишлари олиб бориш тартибларини ўргатиш зарур; Бухоро давлат музей кўрикхонаси ҳузурида илмий журнал ташкил этиш зарур ва унда илмий ходимларнинг тадқиқотларини, илмий хулосаларини нашр эттириш лозим.

Хулоса қилиб айтганда, Бухоро давлат ўлкашунослик музейи илмий тадқиқот олиб бориш учун жуда катта тадқиқот базасига эга унда тўғри ва оқилона фойдаланиш керак. Музей бу бир ашёларни сақловчи ва намойиш этувчи муассаса эмас у илмий муассаса ва бу нарсаларни келажак авлодга қолдириш шу муассасада фаолият кўрсатаётган илмий ходимларнинг вазифасидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Альмеев Р.В. Бухара – город-музей. – Ташкент: Фан, 1999. – С. 16;
2. Бухоро вилоят давлат архиви. фонд 1175, рўйхат 1, китоб 1-298.
3. Болтаев А.Ҳ. Бухоро ўлкашунослик музейининг шаклланиши ва дастлабки фаолияти // УзМу хабарлари. – Тошкент: 2017 йил. № 5. – Б.33-36.
4. Болтаев А.Ҳ. Бухоро музейи- тарихий ўлкашунослик маркази сифатида. – Тошкент: «Наврўз» нашриёти, 2019. – 56 б.
5. Бухоро вилоят давлат архиви. фонд 1391, рўйхат 1, китоб 1-44.
6. Болтаев А.Ҳ. Бухоро ўлкашунослиги тарихини ўрганишда С.Н. Юренив ёзишмаларининг ўрни // УзМу хабарлари. – Тошкент. 2018 йил. № 1. – Б. 5-9.
7. Бухоро давлат музей кўрикхонасининг 2019-2023 йиллардаги хосиботи.
8. Болтаев А.Ҳ. Бухоро ўлкашунослик музейи илмий-тадқиқот муассасаси сифатида// *Muzeylar: an'ana, novatsiya va renovatsiya integratsiyasida xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to'plami.* – Toshkent: 2023-yil 25-oktabr. –В. 30-34.

МИРАЛИЕВА Ш. А. ЎЗБЕКИСТОН МУЗЕЙЛАРИДА ТАЪЛИМ ВА МАДАНИЯТ ИНТЕГРАЦИЯСИ	354
ISMAILOVA D. MA'NAVİY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM VA MUZEY HAMKORLIGI	359
FAZILOVA D. X. O'ZBEKISTON FANLAR AKADEMIYASI KESIMIDA ILMİY-TAJRIBA MUZEYLARINI TASHKIL ETISH TENDENSIYALARI..	363
BEGIMKULOV J. JIZZAX VILOYATI QATAG'ON QURBONLARI XOTIRASI MUZEYINING FAOLIYATI XUSUSIDA	366

BESHINCHI SHO'BA: MUZEYLARDA TARIXIY-MADANIY MEROSNI SAQLASH VA UNING TURIZM IMKONIYATLARINI OSHIRISH

MUXAMEDOVA M.S. O'ZBEKISTONDA MUZEY VA JAMIYAT INTEGRATSIYASI.....	370
БАБОЖОНОВ Д. К. ШАЙХ КАБИР МАСЖИДИ	373
ГАНИЕВА Ч. Х. МУЗЕЙЛАРДА ТУРЛИ ЁШДАГИ ТАШРИФЧИЛАР БИЛАН ИШЛАШ ЁНДАШУВЛАРИ.....	378
NAZAROVA D. TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANISHIDA TOSHKENT MUZEYLARINING O'RNI	385
IBROKHIMOVA A. A. THE IMPACT OF ADVERTISEMENT ON CONSUMER DEMAND IN TOURISM	388
САМСАКОВА Ҳ.Х. ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ИСЛОМ ЦИВИЛИЗАЦИЯСИ МАРКАЗИ МУЗЕЙИДА «МУФТИЙ БОБОХОНОВЛАР» ЭКСПОЗИЦИЯСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	392
ESHMATOVA N.O. TOSHKENT VILOYATI TURIZMINI RIVOJLANTISHDA ARXELOGIYA YODGORLIKLARINING AHAMIYATI	396
TURAYEVA N. B. EKSKURSIYA VA EKSKURSIYASHUNOSLIK ATAMALARINING ILMİY TADQIQI VA MUZEYSHUNOSLIK FANI TARMOG'IDA TUTGAN O'RNI.....	401
SAFAYEV M. XORAZM GILAMDO'ZLIK MAKTABI.....	405

OLTINCHI SHO'BA: MUZEYSHUNOSLIKNING RIVOJLANISH OMILLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

БОЛТАЕВ А., ТЕМИРОВА М. БУХОРО ЎЛКАШУНОСЛИК МУЗЕЙИДА ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИШЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ	411
ФАЗИЛОВА Д. Х. ВОПРОСЫ МУЗЕЕФИКАЦИИ ИСТОРИИ И ОПЫТА ФИЗИКО-ТЕХНИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА	415
MAJIDOV A., SHAROPOV S. MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDAGI MUZEYLAR FAOLIYATINING TUBDAN YAXSHILANISHI XUSUSIDA	421
XAMRAEVA F. E.V. RTVELADZENING «KAMPIRTERA»GA BO'LGAN	